

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 711.523(497.4-14)(091)
prejeto: 15. 12. 2006**Neva Makuc**

asistentka, mlada raziskovalka, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Raziskovalna postaja v Novi Gorici,
Delpinova 12, SI-5000 Nova Gorica
e-mail: neva.makuc@zrc-sazu.si

Gian Giacomo D'Ischia: identitete in etnične konceptije v luči njegovih zgodovinopisnih spisov

IZVLEČEK

Prispevek obravnava zgodovinopisno produkcijo furlanskega zgodovinopisca Gian Giacomu D'Ischie († 1688), ki se je odlikoval zlasti s prvo tiskano monografijo Goriške Historia della principale Contea di Goritia (Udine 1684). Pozornost je usmerjena na njegovo identiteto (družbeno, lingvistično itd.) in zlasti na njegov odnos do etničnih skupnosti.

KLJUČNE BESEDE

D'Ischia, Bavčer, Goriška, Furlanija, zgodovinopisje, etničnost, identiteta, Slovani, Slovenci

SUMMARY

GIAN GIACOMO D'ISCHIA: IDENTITIES AND ETHNIC CONCEPTIONS IN LIGHT OF HIS HISTORICAL ESSAYS

The contribution deals with the historiographic production of the Friulian historiographer Gian Giacomo D'Ischia (died 1688) who is distinguished for the first printed monograph of the Gorizia region, the Historia delle principale Contea di Goritia (Udine 1684). Attention is focused on his identity (social, linguistic etc.), and especially on his relation to ethnic communities.

KEY WORDS

D'Ischia, Bavčer, the Gorizia region, Friuli, historiography, ethnicity, identity, Slavs, Slovenes

V 17. stoletju so zgodovino Goriške, majhne in dokaj revne dežele pod habsburškim žezlom, zaznamovali kmečki nemiri, prihod jezuitov, ustanovitev jezuitskega kolegija leta 1615, gospodarsko nazadovanje, številno in ekonomsko šibko plemstvo ter predvsem neurejena razmerja med habsburško hišo in Beneško republiko (v zvezi z neurejenimi mejami, vprašanjem oglejskega patriarhata in uskoškimi problemom). Slednje je povzročilo drugo habsburško-beneško vojno (1615–1617). Deželo je odlikovala izrazita pestrost na jezikovnem in kulturnem področju. Prepletanje značilnosti mediteranskega in kontinentalnega sveta se je odražalo tudi na političnem, gospodarskem in cerkvenem področju ter pri navadah in običajih prebivalstva.

Leta 1420 si je Beneška republika prisvojila kneževino oglejskega patriarha, v okvir katere je formalno spadala tudi Goriška. Ob izumrtju goriških grofov leta 1500 je goriška grofija prišla v habsburške roke. S tem se je v 16. stoletju to

območje dokončno razvilo v deželo.¹ V 17. stoletju je bila zavest o obstoju Goriške kot posebne dežele že izoblikovana. To dokazujejo tudi zgodovinska dela, ki so nastala v omejenem stoletju na njenem ozemlju.² Snovi niso podajala v skladu z zgodovino kneževine oglejskega patriarha, temveč goriške grofije.

Prvi goriški zgodovinar je bil Martin Bavčer (Bauzer) (1595–1668), ki je spisal tudi prvo zgodovino Goriške. Rodil se je leta 1595 v Selu na Vipavskem. Jezuit je postal najverjetneje leta 1616. Šolal se je v Brnu na Moravskem, kjer je doktoriral iz filozofije; kasneje pa se je posvetil tudi teološkemu študiju. Živel je v raznih krajih, na primer v Gradcu, Ljubljani, Gorici, Zagrebu, Dunaju, Reki in Trstu. Njegovo bivanje v Gorici je zaznamovalo poučevanje na jezuitski gimnaziji, kjer se je najverjetneje šolal tudi Gian Giacomo D'Ischia. Njegova življenjska pot se je zaključila leta 1668 v Gorici.³ Bavčer je spisal tri zgodov-

Gorica sredi 17. stoletja (Marco d'Aviano, str. 124).

¹ O goriških grofih kot oglejskih vazalov (goriška posest je bila formalno oglejski fevd) in njihovih prizadevanjih po izločitvi Goriške iz Furlanije: Štih, *Podelitev*, str. 54–59; Štih, *Goriški grofje*, str. 61–87; Štih, *Goriški grofje in oblikovanje*, str. 88–94; Štih, *Goriški grofje kot deželni gospodje*, str. 132–145.

² Cavazza, *Gorizia barocca*, str. 139–145.

³ Marušič, *Pater Martin Bavčer (1595–1668)*, str. 7–18; Marušič, *Pater Martin Bavčer in zgodovinarstvo*, str. 204–205; Codelli, *Gli scrittori*, str. 46–49 (kot Bavčerjevo rojstno mesto navaja Solkan; ta podatek so nato pre-

vzeli nekateri drugi pisci); Manzano, *Cenni*, str. 32; Marchetti, *Il Friuli*, vol. II., str. 943; Bauzer [bävcer], str. 207; Morelli di Schönfeld, *Istoria*, str. 258–259; Della Bona, *Osservazioni*, str. 248–250; *Bavčer (Bauzer) Martin*, str. 50; Marušič, *M. Bavčer*, str. 76; Mihelič, *Vloga Martina*, str. 235–244; Mihelič, *Mesto Martina*, str. 86–94; Rajšp, *Življenjska pot*, str. 211–214 (katologi, ki se hranijo v rimskem jezuitskem arhivu (*Catalogi trienales*), kot leto njegovega rojstva navajajo leto 1597 ali 1598); Tavano, *Martin Bavčer*, str. 215–220; Syoljšak, *Koliko je arheoloških podatkov*, str. 255–264; Šumrada, *Martin Bavčer*, str. 277–282; Marušič, *Kje je bil rojen*, str. 237–

vinopisna dela, in sicer *Historia rerum Noricarum et Foroiliensium*, *Syllabus Ducalium Sacri Romani Imperii Goritiae Comitum* ter *Oratio*, posvečen cesarju Leopoldu I. ob njegovem prihodu v Gorico leta 1660. Slednje delo je bilo natisnjeno v Vidmu leta 1660 pod psevdonimom Gaudentius Hilarinus Goritanus. Govor, preveden v nemščino, je bil morda objavljen kasneje še v Ljubljani.⁴ Latinsko besedilo in slovenski prevod le-tega sta bila objavljena tudi v publikaciji *Pater Martin Bavčer: ob štiristoletnici rojstva* (Nova Gorica, Ljubljana 1995). *Syllabus* vsebuje sezname oglejskih patriarhov, tržaškihškofov ter goriških in andeških grofov in najverjetneje predstavlja dodatek k najpomembnejšemu Bavčerjevemu delu *Historia rerum Noricarum et Foroiliensium*. Originalno latinsko besedilo slednjega spisa ni bilo nikdar natisnjeno. Dvakrat, prvič leta 1975 v Torontu (xerox kopije) in drugič leta 1991 v Ljubljani, pa je pod naslovom *Zgodbe Norika in Furlanije* izšel slovenski prevod tega dela, ki ga je pripravil Valentin Z. Jelinčič. Originalni rokopis velja za izgubljenega, ohranjena pa sta dva rokopisna prepisa. Enega je pripravil v 17. stoletju Andrej Kliner (danes se hrani v goriški pokrajinski knjižnici), drugega pa stoletje kasneje Karel Novak (danes se nahaja v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani). V 19. stoletju je na osnovi Klinerjevega prepisa pripravil še en prepis Leopold F. Savio (danes se hrani v goriški semeniški knjižnici). Leta 1950 so na osnovi Novakovega prepisa nastali še trije tipkopisi (enega izmed teh ima Bevkova knjižnica v Novi Gorici).⁵

Malo kasneje je po Bavčerjevih stopinjah stopal Gian Giacomo D'Ischia, ki je najverjetneje bil njegov učenec in katerega goriška zgodovina *Historia della principale Contea di Goritia* (Udine 1684) predstavlja prvo tiskano monografijo o Goriški. D'Ischia pa je spisal še veliko število drugih del. Potrebno je poudariti, da se izhodišči omenjenih zgodovinopiscev precej razlikujeta.⁶ Bavčerjev po-

gled je bil usmerjen proti severu, proti habsburškemu svetu, D'Ischin pa proti zahodu, proti italijanskemu svetu. Bavčer je bil predstavnik progermanske zgodovinske koncepcije in je goriško zgodovino, kot nakazuje že naslov njegovega glavnega dela, umestil v širši okvir,⁷ veliko je poročal o karantanski, koroški zgodovini itd., medtem ko se D'Ischia ni veliko zanimal za ta področja in se je osredotočal na Goriško. Poleg tega je Bavčer glede prebivalcev Goriške zapisal, da naj bi bili Germani (*Goritiani etiam comitatus incolae germanicae fuisse nationis (...)*). V podkrepitev te trditve Bavčer navaja dokument iz leta 1626, s katerim je cesar Ferdinand II. potrdil, da goriška grofija spada v okvir Svetega rimskega cesarstva in da se njeno prebivalstvo prišteva k starim Germanom.⁸ D'Ischia pa je poudarjal italijanski značaj mesta. Na različno perspektivo je najbrž vplivalo dejstvo, da je D'Ischia pripadal italijanski jezikovni skupini, Bavčer pa slovenski. Poleg tega se je Bavčer rodil v vzhodnem delu grofije, v Vipavski dolini, ki je predstavljala mejo med Goriško in Kranjsko, D'Ischia pa v Gorici, kasneje pa se je celo preselil v beneško Furlanijo, v Palmanovo.

Življenje in delo Gian Giacomu D'Ischie

Letnica D'Ischinega rojstva ni znana, verjetno je bil rojen med letoma 1620 in 1630. Na podlagi njegovih del vemo, da je njegovo rojstno mesto bila Gorica, kjer je preživel tudi del življenja. Mesto mu je bilo zelo pri srcu. Poleg tega je eno izmed svojih del posvetil prav zgodovini tega kraja. Bil je plemiškega stanu, kar je v svojih delih zelo rad poudarjal. Sam nam poroča, da je bil leta 1639 njegov oče, Giuseppe D'Ischia, pisar v Tolminu. Družina je bila tridentinskega izvora, kasneje se je preselila na Goriško ter v prvi polovici 17. stoletja na območje Beneške republike, v beneško Furlanijo. Najverjetneje se je šolal v goriškem jezuitskem kolegiju. V petdesetih letih 17. stoletja je obiskoval graško univerzo. Leta 1655 je opravil bakalavreat iz filozofije. Posvetil se je duhovniškemu poklicu in postal najprej kaplan stolnice v Palmanovi, kasneje pa je napredoval v dekana iste stolnice. Preminil je septembra leta 1688.⁹

241; Jelinčič, *Martin Bavčer*, str. 45–55; Mihelič, *Karantanija*, str. 299–300; Mihelič, *Etnična podoba Karantanije in njenih*, str. 876–878.

4 Marušič, *Padre Martino Bauzer (Martin Bavčer)*, str. 174–175.

5 Mihelič, *Mesto Martina*, str. 86–94; Marušič, *Pater Martin Bavčer in zgodovinopisje*, str. 205.

6 Tudi vsebinsko se deli zelo razlikujeta. Bavčer za razliko od D'Ischie precej pozornosti posveča antični zgodovini. Na območje Goriške postavlja veliko antičnih naselbin (npr. Segesto v Miren, Torgium v Šempeter, Emono v Ajdovščino itd.), D'Ischia pa se pri tem omeji le na Norejo, ki jo postavlja v bližino Gorice. Bavčer podrobno predstavlja zgodovino Noreje in njenih kraljev, kar je pri D'Ischii odsotno, razlikuje se genealoška predstavitev goriške rodbine itd. Poleg tega se bistveno razlikuje poimenovanje krajev in ljudstev, na primer Bavčer Avare meša s Huni, D'Ischia pa jih (pravilno) ločuje; Bavčer enači Slovane in Vende, D'Ischia ne; Japidijo Bavčer enači s Kranjsko, D'Ischia pa s Krasom itd.

7 Mihelič, *Etnična podoba Karantanije in njenih*, str. 876–878; Mihelič, *Etnična podoba Karantanije v očeh*, str. 299–300.

8 Bauzer, *Historia*, X. knj., 96.–97. pogl.

9 Cavazza, *Dva načina*, str. 244–247 (kot dan smrti navaja 22. september 1688); Maionica, *Al lettore*, str. V–XI; Koršič, *Ischia*, str. 558–559 (kot dan smrti navaja 23. september 1688); Cavazza, *Gorizia barocca*, str. 139; Marchetti, *Il Friuli*, str. 976; Morelli di Schönfeld, *Istoria*, str. 308 (kot dan smrti navaja 23. september 1688); Liruti, *Notizie*, vol. IV., str. 400–401.

D'Ischia je za seboj zapustil zelo veliko del, od katerih je večina doživela tudi objavo. Pritegnili so ga različni načini podajanja zgodovinske snovi, na primer zgodovinski roman, deželna zgodovina, življenjepis, genealogija itd. Posvečal pa se je tudi pesniškemu ustvarjanju.

Seznam D'Ischinih del:

La storia del conte duce d'Olivares don Gasparo di Guzman, il favorito di Filippo Quarto re di Spagna (Udine 1653; življenjepis vojvode Olivaresa).

Applausi di Palma (Udine 1656 (?); pesniška zbirka).

Le gare d'affetto e gli affettuosi gareggiamenti Praticati tra le due non meno Reali, che Serenissime case d'Avstria, e di Goritia. Panegirica Narratione (Udine 1660; panegirično delo v čast cesarju Leopoldu I.).

L'Impero moderno dell'Alemagna, epitome istorica (Udine 1662; delo, posvečeno ureditvi Svetega rimskega cesarstva).

Li principali avvenimenti della vita di santa Radegunda gloriosissima Regina di Francia e di Turingia (Udine 1666; hagiografija sv. Radegunde).

Il principale vescovato di Munster nel romano-germanico impero: toppo-cronografica narratione (Udine 1676; zgodovina münstrske škofije).

La scena de' tragici amori longobardici. Auvenimenti famigliari, e di Corte da che quella bellicosa Nation trapiantò il Seggio Reale in Italia, Ricauati dalle tenebre d'altissima dimenticanza, E ridotti in Istoria formale (Udine 1678; zgodovinski roman, posvečen dogajanju na langobardskih dvorih).

L'Austriaca casa reale di Spagna (Udine 1680; življenjepisi vladarjev španske veje Habsburžanov).

Il regno degli Avstriaci in Alemagna, Istorica narratiua Stemmatografica (Udine 1681; življenjepisi vladarjev, ki so pripadali avstrijski veji Habsburžanov).

Il mostro di fortuna effigiato nella vita di Giovanni Treitenau per soprannome Cisca (Udine 1683; življenjepis Jana Žizke).

Historia della principale Contea di Goritia Nella Prouincia Foro-Iuliense, O' siasi Racconto Crono-Stemmatografico di que' Prencipi Conti (Udine 1684, Gorizia 1899, Bologna 1967, [Bologna] 1979; zgodovina Goriške).

Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprvgo, Primo del nome imperatore de' Romani e re' della Germania il Vittorioso. Fondatore dell'immortal Casa d'Austria Regnante, Istorici felicissimi presagi (Udine 1684; življenjepis Rudolfa Habsburškega).

La reale serenissima casa di Lorena, il quarto trà primi quattro duchi del Sacro Romano Ger-

manico Impero, toppo-stemmatografico delineamento (Udine 1685).

Il regno de' Borgognoni (Venezia 1688).

Teatro delle glorie friulane (rokopisi se hranijo v knjižnici Vincenzo Joppi v Vidmu in verjetno tudi v občinskem arhivu v San Vito al Tagliamento; zbirka življenjepisov pomembnejših Furlanov).

Plodoviti pisec je poleg naštetih del najverjetneje spisal še nekatera druga dela. Ni pa znano, ali so bila dokončana in natisnjena. D'Ischia naj bi sestavil življenjepis sv. Sigismunda (*Martirio di S. Sigismondo*), neko delo, ki naj bi govorilo o turškem vpadu v Furlanijo (*Sabellico e la difesa dell'Isonzo*), ter nekaj poezij. Za temi deli pa so se zabilisale vse sledi. Odprto pa ostaja vprašanje, ali je D'Ischia avtor misterija *Il trionfo della croce. Rappresentazione sacra al sepolcro di Christo nella chiesa ducale del duomo di Palma* (Udine 1676).¹⁰ D'Ischia v posvetilu življenjepisa sv. Radegunde navaja, da se ubada s pisanjem zgodovine francoske monarhije.¹¹ V posvetilu dela *L'Impero moderno dell'Alemagna* omenja, da je napisal delo *Venete Prodezze*, v romanu *La scena de' tragici amori longobardici* pa, da se že nekaj let posveča sestavljanju zgodovine evropskih vladarjev (*Europa Principante*).

V pričujočem članku bodo pod drobnogled vzeta le tista D'Ischiana dela, ki so lahko pomembna za slovenski prostor, in sicer *L'Impero moderno dell'Alemagna*, *La scena de' tragici amori longobardici*, *Il regno degli Avstriaci in Alemagna*, *Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprvgo* ter kot najpomembnejše delo, posvečeno izključno goriški zgodovini, *Historia della principale Contea di Goritia*. Slednje delo predstavi bralcu goriško zgodovino od antičnega časa pa vse do D'Ischine sodobnosti. Prva knjiga seže do izumrtja tirolske veje goriških grofov, druga do izumrtja goriške dinastije leta 1500, tretja pa do sodobnega časa, natančneje do leta 1663. *L'Impero moderno dell'Alemagna* se prav tako deli na tri knjige, od katerih je prva posvečena posameznim nadškofijam, škofijam in opatijam, druga državnim knezom, tretja pa mestom. *Il regno degli Avstriaci in Alemagna* je v bistvu zbirka biografij Habsburžanov, v kateri so predstavljene tudi posamezne habsburške dežele, gospostva in mesta. Delo *Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprvgo* pa govori izključno o Rudolfu I. Habsburškem.

Za branje je precej zanimivo obsežno delo *La scena de' tragici amori longobardici*, ki je neke vrste zgodovinski roman. Delo na slikovit, a dolgozeven način pripoveduje o ljubezenskih razmerjih, ki so se spleta na dvorih langobardskih kraljev

¹⁰ Cavazza, *Dva načina*, str. 244.

¹¹ Liruti, *Notizie*, vol. IV., str. 401.

in vojvod. Baročen stil D'Ischinega pisanja pride najbolj do izraza prav v tem delu, ki je obogaten z mestoma prav patetičnimi ljubezenskimi monologi in dialogi, pogostimi retoričnimi vprašanji itd. Vsebina, prežeta z nasiljem, prevarami in strastjo, je avtorju povzročila težave s cerkveno cenzuro, a po nekaj opominih in popravkih je delo le doživelo izdajo.¹² Najprimernejši naslovniki za to delo so bile gotovo ženske, ne le zaradi skoraj izključno ljubezenske snovi, temveč tudi zaradi tega, ker se večino dogajanja vrti prav okrog njih in njihovih čustev. D'Ischia je ženske v glavnem dojemal na dva načina, kot izredno vrle in dostojanstvene žene (prikazane skoraj kot neke vrste poganske svetnice) ali kot nespodobne in pohotne ženske. Nesrečne usode so pripisane človeškim slabostim in usodi. Delo pa nima namena le razvedriti, temveč tudi podučiti bralca oz. bralko. To je razvidno iz pogostih moralnih nauk in večkrat eksplicitno izražene želje, da bi se bralec s poznavanjem nesrečnih usod langobardskih 'dam' in 'vitezov' – osebnosti so prikazane v luči viteškega sveta – naučil ločiti med dobrim in zlem. Med vrsticami pa je razbrati D'Ischino veselje do pripovedovanja žgečkljivih in s strastjo prežetih zgodb. To je verjetno tudi pravi vzrok, zaradi katerega se je duhovnik odločil spisati delo takšne vrste. Za zgodovino Furlanije je najzanimivejša druga knjiga, ki je skoraj v celoti posvečena dogajanju na dvoru forojulskega vojvodstva. Pripoveduje o ljubezenskih pripetljajih Romilde, soproge forojulskega vojvode Gisulfa, njenih hčera Gaile in Pape, 'goriškega grofa Rudigera' – po D'Ischinem mnenju naj bi začetki goriške rodbine segali vse v Atilov čas – in drugih. Avtor je prepričan, da je pripoved osnovana na dejanskih dogodkih, za katere trdi, da jih je odkril s preučevanjem literature. Okvirno dogajanje, kot na primer Romildina usoda, res temelji na poročilih Langobarda Pavla Diakona, ki je v svoji *Historia Langobardorum* pustil zapis o dogajanjih na langobardskih dvorih, vendar pa ima veliko dogodkov, ki jih opisuje D'Ischia, le legendarno osnovo. Na primer, usoda Romilde je bila deležna velike pozornosti in tekom stoletij je njen lik pridobival nove odtenke. Le-tega je D'Ischia obogatil še z novimi pripetljaji, pripisal ji je, na primer, da se je zaljubila celo v zaročenca svoje hčere Gaile, 'goriškega grofa Rudigera'.

D'Ischia je svoja dela rad posvečal uglednim osebnostim, tako je na primer delo *Historia della principale Contea di Gorizia* posvetil Francescu Oliceru Della Torreju, odposlancu Leopolda I. v Benetkah, delo *Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprgo* beneškemu generalu Alessandru Farneseju, *L'Impero moderno dell'Alemagna* oglejske-

mu patriarhu Giovanniiju Delfinu itd. Zaradi tega so mu nekateri očitali, da se je dobrikal vplivnežem. D'Ischinih del ne odlikuje natančnost. Na primer, njegovo navajanje podatkov, vezanih na 'prvega koroškega palatina Ortolfa', razkrije nezamisljivo kronološko napako, in sicer bi moral palatin doživeti vsaj 170 ali 180 let.¹³ Pri sestavljanju obravnavanih del se je opiral na literaturo, na primer na Megiserja oz. Christalnica (*Annales Carinthiae*), Eneja Silvija Piccolominiija (*De Europa*), Wolfganga Laziusa, Gabriela Bucelina, Giovanniija Francesca Palladia degli Olivi (*Historia della Provincia del Friuli*), Didacusa Tafurija Lequileja, Johannesa Spieähamerja, imenovanega Cuspinian, Giovanniija Candida (*Commentariorum Aquileiensium libri octo*) itd. Prednost je dajal novoveški literaturi, ne pa virom. Za listine se ni zanimal, tudi citira jih zelo poredko in še to le z namenom poudariti plemiški stan svoje družine. Na delo *Historia Langobardorum* Pavla Diakona, ki predstavlja najpomembnejši vir za starejša obdobja furlanske zgodovine, se je opiral malo. Poleg tega je potrebno poudariti, da je njegovo delo poznal le posredno, torej preko kakega drugega novejšega zgodovinopisnega dela. D'Ischia bralca pogosto opozori na lastna dela. Na ta način je zapustil spomin na obstoj nekaterih njegovih danes izgubljenih del.

Goriška in bližnje dežele v D'Ischinih delih

Praden se posvetimo bistvu tega prispevka, torej D'Ischinim etničnim, družbenim in drugim koncepcijam, se zaustavimo pri D'Ischinih poročilih, ki posredujejo podatke, vezane na Goriško in bližnje dežele. Ti namreč omogočajo, da si ustvarimo predstavo o D'Ischinem geografskem horizontu. Pri tem igra veliko vlogo izbira zemljepisnih imen, saj v določenih primerih lahko razkrije dodatne pomene, ki jih avtor pripisuje določenemu območju. D'Ischia precej imen uporablja v anahronističnem pomenu. Pogosto sodobna imena postavlja v čas, v katerem ta še niso obstajala, na primer izraze Avstrija (*Austria*), Bavarska (*Bauiera*) in Ogrska (*Vngheria*) uporablja v kontekstu Alboinovega pohoda v Italijo leta 568.

D'Ischia v delih *L'Impero moderno dell'Alemagna* in *Il regno degli Avstriaci in Alemagna* med drugim poda opis posameznih dežel, med katerimi ne pozabi na Štajersko (*Stiria*), Koroško (*Carinthia*), Kranjsko (*Carniola*) in Goriško (*Gorizia*).¹⁴ Glede Štajerske je izpostavljena njena delitev na zgornjo in spodnjo. Zgornjo odlikujejo čudoviti gradovi, pašniki, rudniki železa in pridobivanje soli, spodnjo pa bolj blago podnebje in

¹² Cavazza, *Dva načina*, str. 247.

¹³ Prav tam, str. 247.

¹⁴ D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 63–64.

vinska sorta, katero domačini imenujejo *Luetenbergar*.¹⁵ Glede Koroške izpostavi njeno velikost, gosto poseljenost, rudno bogastvo, veliko število jezer in rek, med katerimi je največja Drava (*Draua*). Dežela se deli na zgornjo in spodnjo.¹⁶ Kranjsko imenuje *Carniola* ter razloži, da v njegovem času nosi ime *Cragno* oz. da jo tako imenuje ljudstvo. Dežela, ki se deli na zgornji in spodnji del, naj ne bi imela plodne zemlje, razen tam, kjer meji na Istro in Goriško. Med kranjskimi znamenitostmi izpostavlja Ljubljano (*Neuporto, po ljudsko Lubianiza oz. Lubianizza*) in Cerkljansko jezero (*il Lago di Circknize*).¹⁷ Glede Goriške zapiše, da je bogata z vinom, divjačino, rudninami, rodovitnimi polji ter da jo odlikuje za zdravje zelo ugodno podnebje.¹⁸ V delu *Il regno degli Avstriaci in Alemagna* D'Ischia na kratko predstavi štiri kraljestva, med katerimi poleg Češke in Ogrske srečamo tudi Hrvaško (*Croatia*) in Slavonijo. V tem delu pod imenom *Schiavonia* predstavi Slavonijo, katere glavno mesto naj bi bil Zagreb.¹⁹ V nadaljevanju se zaustavi pri Slovenski marki, *Marca Schiauona*, katerega glavno mesto naj bi bil *Igh*.²⁰ V delu *L'Impero moderno dell'Alemagna* pa pod imenom *Marca Schiauona* predstavlja Slavonijo, ne Slovensko marko.²¹ Slednje delo je izšlo leta 1662, *Il regno degli Avstriaci in Alemagna* pa skoraj dve desetletji kasneje. Očitno se je D'Ischia v tem času podučil o razliki med Slavonijo in Slovensko marko. Ime *Japidia* (*lapidia*), ki so jo novoveški furlanski historiografi uporabljali za označevanje različnih območij, na primer Kranjske ali Krasa, D'Ischia uporablja za kraško območje. Pri tem dodaja, da se v sodobnem času uporablja tudi ime Kras, *Carso*.²² Nobene pozornosti pa ne posveča Istri. V D'Ischinih delih se pogosto omenjajo slovenski kraji, njihov izvor in znamenitosti. V prvi knjigi dela *L'Impero moderno dell'Alemagna* so predstavljene posamezne nadškofije, škofije in opatije in v zvezi s tem se omenja tudi ljubljanska škofija.²³ V drugi knjigi istega dela, kjer D'Ischia predstavlja posamezne državne kneze, so s slovenskega območja izpostavljene goriška in celjska rodbina ter knezi Eggenberški.

Potrebno se je nekoliko zaustaviti pri avtorjevem odnosu do Goriške. D'Ischia jo je občudoval in slavil ter izključno njeni zgodovini posvetil delo *Historia della principale Contea di Goritia Nella Prouincia Foro-Iuliense*. Znotraj evropskega okvira je kot najbolj cenjeno in plemenito območje izpostavil Italijo, znotraj njenih meja pa kot zelo slavno in odlično deželo Furlanijo. Primat med furlanskimi 'provincami' prizna Vidmu, a znotraj meja dežele naj bi izstopala kot ena izmed najslavnejših rodbin vsega krščanskega sveta rodbina goriških grofov.²⁴ Goriško je dojemal kot del Furlanije, kar je večkrat poudarjal²⁵ in kar je razvidno že iz naslova omenjenega dela. Njene meje je začrtal na grobo: na vzhodu naj bi mejila na Kranjsko (*Cragno*), na severu na Koroško, na jugu na Kras (*Carso*) in na vzhodu na preostali del Furlanije.²⁶ Gorica je označena kot vrata Italije. D'Ischia je v skladu s svojo ljubeznijo do Goriške skušal čim bolj izpostaviti vlogo in pomen ne le Gorice, temveč tudi goriških grofov. Tako kot mnogo drugih obdobjev je tudi D'Ischin čas posebno cenil starodaven izvor mest, rodbin itd. D'Ischia je zato izvor Gorice in njenih grofov postavil čim bolj nazaj v čas. Začetek mesta naj bi segal v obdobje Atlovega pustošenja, natančneje v leto 455, ko naj bi hunski kralj podaril Ortolfu (*Ortolfo*), 'koroškemu palatinu' oz. 'po mnenju nekaterih pripadniku hohenstaufske rodbine' območje med Timentom, Liburnijo ter Krasom (*lapidia, hoggidè nomata il Carso*) skupaj s Tisano, Belgradom, Codroipom, Perseisom, rožaškimi griči, Krminom, Vipavo (*Vipaco*), Postojno (*Postoia, ò siasi Adelsperg nella Peuca*) in ostanki Noreje, ki naj bi se nahajali nad Solkanom (*gli auanzi ancora memorabili dell'antica Noreia, sopra l'hodierno Signorile Villaggio di Salcano*). Ortolf naj bi postavil temelje goriškemu gradu. Kot vir za te podatke navaja 'starodavne koroške anale' (*antichi Annali della Carinthia*), a dejansko je te podatke prevzel iz Bavčerjevega dela *Historia rerum Noricarum et Foroiulensium*.²⁷ Izstopa dejstvo, da D'Ischia že v tedanji čas postavlja obstoj neke zaključene državne tvorbe, saj se na grofijo obrača z besedami 'goriška država' (*Stato Goritano*).²⁸ Dejansko je obstoj goriške grofije prvič dokumentiran šele leta 1271.²⁹

15 Prav tam, str. 75–76.

16 Prav tam, str. 77–78.

17 Prav tam, str. 83–84; D'Ischia, *Il regno*, str. 11–12.

18 D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 107–109.

19 D'Ischia, *Il regno*, str. 9–10.

20 Prav tam, str. 15.

21 D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 114–115.

22 D'Ischia, *Il regno*, str. 15–16.

23 D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 23–24.

24 D'Ischia, *Historia*, str. 1–2, 4.

25 D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 108; D'Ischia, *Il regno*, str. 14.

26 D'Ischia, *Historia*, str. 56.

27 Bauzer, *Historia*, II. knj., 150. pogl., III. knj., 7. pogl., IV. knj., 9. pogl., VI. knj., 52. pogl., IX. knj., 4. pogl.

28 D'Ischia, *Historia*, str. 2–5, 10.

29 Štüh, *Goriški grofje*, str. 64.

Pogled na goriški grad (Pillon, Gorizia Millenaria, str. 135).

Keltska Noreja je v preteklosti pritegnila pozornost več piscev, ki so jo postavljali na najrazličnejše lokacije. Furlanski zgodovinoписci so jo postavljali na primer v Gorico oziroma na Sv. Katarino nad Novo Gorico (npr. Martin Bavčer, Giuseppe Cipriani), v Pušjo ves (npr. Paolo Fistulario, geograf Cluverio) itd.³⁰ Upoštevati pa je potrebno tudi, da so Lazius, Megiser in Candido, na katere se je opiral tudi D'Ischia, Norejo postavljali na območje Gorice.³¹ D'Ischia se posveti tudi etimologiji. Gorico naj bi poimenovali po Noreji. Ime naj bi nato Slovani skrajšali v obliko *Gorizza*, v sodobnem času pa naj bi se ji 'z bolj nežnim in uglasjenim naglasom' (*con accento più dolce, e ciuile*) reklo *Goritia*. Ob tem pa izstopa pripomba, da je mesto v takratnem kot tudi v sodobnem času gospodovalo nad slovanskimi narodi (*popoli Schiavi à quali all'ora, e di presente ancora vi signoreggia*).³²

Delo *Historia della principale Contea di Goritia* se v prvi vrsti osredotoča na genealogijo in zgodovino goriških grofov. Predstavljene so ugledne dinastične povezave, ozemeljske pridobitve, posamezne fajde s furlanskimi fevdalci, oglejskimi patriarhi, Beneško republiko itd. Člani rodbine se

omenjajo tudi v zvezi z ljubezenskimi spletkami na langobardskem forojulskem dvoru. Od tod naj bi tudi izviralo dedno sovraštvo goriških grofov do forojulske vojvodine. Že v času Karla Velikega naj bi grofija postala samostojna, saj naj bi jo cesar izločil iz forojulske vojvodine. Genealogija rodbine pa je na zanimiv način vključena tudi v delo *La scena de' tragici amori longobardici*. Najvidnejši pripadniki in tudi pripadnice rodbine so predstavljeni skozi sanje ene izmed junakinj zgodovinskega romana. Za sestavo genealogije goriških grofov D'Ischia navede, da se je opiral na več avtorjev, na primer na Megiserja, na Laziusa, na Bucelina ter tudi na lastne ugotovitve. D'Ischia občuduje in povzdiguje rodbino goriških grofov, a v prvi vrsti je klerik. Pešanje moči v 15. stoletju pripiše rodbinskemu grehom. Rodbino naj bi doletela božja kazen, ker se je umazala s krvjo oglejskega patriarha Bertranda in concordskega škofa Alberta.³³ Na koncu dela *Historia della principale Contea di Goritia* se nahaja še sodoben opis mesta Gorice, ki jasno kaže, da je avtor spisa klerik, saj se v prvi vrsti osredotoča na posamezne cerkve in samostane. Potrebno pa je poudariti, da D'Ischia skoraj nobene pozornosti ne posveča zgodovini kneževine oglejskega patriarha, čeprav so ji furlanski zgodovinoписci posvečali veliko pozornosti in ji pripisovali veliko vlogo. D'Ischia je velik del življenja preživel v beneškem delu Furlanije, a rojen

³⁰ Bauzer, *Historia*, I. knj. 12., 13. pogl.; Cipriani, *Saggio*; Carli, *Delle antichità*, str. 96–97; Fistulario, *Della città*, str. IX.

³¹ Megiser, *Annales*, str. 20, 60; Candido, *Commentariorum*, I. knj.; Maionica, *Al lettore*, str. IX–X.

³² D'Ischia, *Historia*, str. 10.

³³ Prav tam, str. 15, 25, 41.

je bil na Goriškem. V skladu s tem so njegov politični ideal utelešali goriški grofje in ne oglejski patriarhi, njihovi antagonisti.

D'Ischine identitete in njegov odnos do etničnih skupin in etničnosti

D'Ischina dela so zaznamovale različne identitete, in sicer teritorialna (deželna, furlanska oz. goriška), religiozna (pripadnost katoliškemu občestvu), politična oz. državna (zvestoba Beneški republiki, pa tudi habsburški hiši), jezikovna (pripadnost italijanskemu jezikovnemu in kulturnemu svetu) in, v vsakdanjem življenju morda najbolj občutena, stanovska identiteta (pripadnost plemiškemu stanu). Odsotna pa je etnična identiteta, kakršno poznamo danes. To je le odsev duha časa, v katerem je D'Ischia živel in ustvarjal. Sedemnajsto stoletje ni imelo posluha za etnične posebnosti, saj so identiteto posameznikov usmerjali drugi kriteriji, kot so družbeni sloj, religija, deželna zavest itd.

Novoveška historiografija se je v prvi vrsti posvečala 'visokim temam', kakršna naj bi bila vojaška in politična zgodovina. Politika pa je bila domena mogočnejšev, ne množic. Zaradi tega ljudstvo v glavnem ni našlo prostora v teh delih. Obstajale pa so tudi določene izjeme, ko so izza sence 'velikih' dogodkov pokukale ljudske množice (na primer v zvezi s kmečkimi upori). Odsotnost pozornosti do množic je značilna tudi za D'Ischina dela, kjer kmečko prebivalstvo, tako slovansko kot furlansko govoreče, ne najde prostora. Njegov pogled je bil namreč usmerjen v drugo smer. Ves čas si je vneto prizadeval podčrtati svojo pripadnost plemiškemu sloju. Zelo redko navaja ali citira dokumente, izjemo pa naredi za pismo, s katerim je bil leta 1630 njegov oče povabljen na sprejem ob prihodu hčerke španskega kralja Filipa III. Ane Marije v Gorico.³⁴ Podobno je tudi z navajanjem pisma, s katerim je leta 1639 goriški kapitan Friderik Lanthieri povabil D'Ischinega očeta na zasedanje deželnega zbora.³⁵ V izpostavljanje svojega stanu ga je po eni strani silil njegov napuh, po drugi strani pa dejstvo, da je pripadal malo pomembni plemiški družini, kakršnih je bilo na Goriškem veliko. Od tod tudi potreba po poudarjanju plemiškega stanu. Pripadniku pomembne in znane plemiške družine to ne bi bilo potrebno. Plemiški, nekoliko vzvišen pogled na svet odraža tudi D'Ischin opis goriškega grofa Henrika V. Njegov način življenja je označil kot surov in razvraten, ker naj bi po Piccolominijevih poročilih pijančeval, hodil naokrog kot kak kmet z razgaljenim prsnim košem, se veliko pogovarjal s pre-

prostimi ljudmi ter se, ne več rosno mlad, igral z mladeniči na ledu.³⁶ Takšen, preveč sproščen način življenja je vzbudil D'Ischino zgražanje in neodobrovanje, kar odraža velik pomen, ki ga je pripisoval pripadnosti določenemu družbenemu sloju in stanu primernim vedenjskim vzorcem.

D'Ischia je imel posluh za jezikovne razlike, katerim pa ni pripisoval pomena etničnega razlikovanja. Enačenje naroda in jezika ni značilno za njegov čas, saj se je pojavilo šele v 19. stoletju, ko je pripadnost določeni jezikovni skupnosti postala eden izmed najpomembnejših komponent nacionalnosti.³⁷ D'Ischia je Goriško dojemal kot del italijanskega sveta. Ni je vključil v okvir germanškega sveta, čeprav je pripadala habsburški hiši, saj v tem ni videl politične konotacije, temveč geografsko in najbrž tudi jezikovno. Pripadnosti italijanskemu svetu tudi ni dojemal v etničnem oz. nacionalnem smislu, kakršnega poznamo danes. Po deželi so odmevali različni govori. Večina nižjih slojev je govorila slovensko in furlansko, velik del višjega sloja pa italijansko, in prav to je verjetno bilo odločilno, da je D'Ischia v prvi vrsti zaznaval italijanski (lingvistični) značaj dežele. Poleg tega je to območje najverjetneje označil kot del italijanskega sveta tudi zato, ker ga je geografsko dojemal kot del Italije. Takšno dojemanje pa je imelo antične korenine.

V D'Ischinem dojemanju sveta, ki ga je obkrožal, so odsotne etnične oz. nacionalne kategorije, kakršne poznamo danes, saj imajo v njegovih očeh drugačno vsebino. Poglejmo nekaj primerov, ki se tičejo različnih antičnih, srednjeveških in sodobnih ljudstev. D'Ischina dela, razen pogosto izraženega sovraštva in strahu do Turkov (*Turchi*), razkrivajo zelo malo subjektivnih čustev do posameznih sodobnih ljudstev. Posamezne omembe pa lahko razkrijejo avtorjevo dojemanje, kaj sploh je ljudstvo oz. etnična skupina. Na primer, Nemci (*Tedeschi, Germani*) in Francozi (*Francesi*) so deležni občudovanja, označeni so namreč kot dve najbolj plemeniti in bojeviti ljudstvi Evrope, saj naj bi si uspeli priboriti cesarsko dostojanstvo.³⁸ Obstoj obeh narodov je torej postavljen daleč nazaj v čas, vse do Otona I. in Karla Velikega. Tudi v nekem drugem primeru je potegnjena linearna linija med sodobnimi Francozi in zgodnesrednjeveškimi Franki, saj je 'koroški nadvojvoda' Ingo (*Ingeuone*) označen tudi kot 'francoska osebnost' (*Personaggio Francese*).³⁹ Podoben anahronističen pristop je značilen za zemljepisne pojme, saj se D'Ischia na samo frankovsko kraljestvo obrača z imenom Francija (*Francia*), npr. frankovski kralj Klodvik je

³⁶ Prav tam, str. 41–42.

³⁷ Geary, *Mit narodov*, str. 26–43; Štih, *O novem*, str. 1–2.

³⁸ D'Ischia, *L'Impero moderno*, str. 2.

³⁹ D'Ischia, *Historia*, str. 7.

³⁴ Prav tam, str. 54.

³⁵ Prav tam, str. 62.

označen kot 'francoski kralj' (*Rè di Francia*).⁴⁰ Omenjeni odlomki dokazujejo, da je D'Ischia dojemal Francoze sedemnajstega stoletja kot neposredne potomce tistih Frankov, ki so se borili ob boku svojih karolinških kraljev, ter sodobne Nemce kot potomce prebivalcev Otonovega cesarstva. Sodobna evropska ljudstva naj bi torej bila rezultat kontinuiranega zgodovinskega razvoja, ki naj bi segal vse v zgodnjerednjeveško obdobje. Gre za izjemno poenostavljen pogled na dejansko zelo zapletene procese, povezane z razvojem etničnih skupin. Po današnjih dognanjih namreč novoveških ljudstev ne gre istovetiti z antičnimi ali srednjeveškimi ljudstvi, saj ljudstva niso skupek biološko določenih posameznikov, temveč zgolj skupnost posameznikov, ki jih povezuje občutek skupne pripadnosti.⁴¹

D'Ischia v svojih delih bežno omenja tudi druga sodobna ljudstva, na primer Ogre (*Ongari*), Čehe (*Boemi*), Švede (*Suedesi*) itd. Besede *Tedeschi* in *Aleman* uporablja kot sinonima, podobno tudi *Germania* in *Alemagnia*. To temelji na antični rabi teh dveh oznak. Rimski pisci so namreč z izrazom *Aleman* označevali del Germanov, ki je prebival ob zgornjem Renu.⁴² D'Ischia je za habsburške podložnike uporabljal ime *Austriaci*, ki pa ni vključeval etničnega določila, temveč le političnega. Ponekod se pojavi tudi izraz Avstrijci *Aleman* (*Austriaci Aleman*), kar mogoče kaže na željo po natančnejšem, etničnem ali bolje jezikovnem določanju habsburških podložnikov, ki so na ta način spoznani kot večinoma nemško govoreči.

Kako pa je D'Ischia dojemal prebivalce Furlanije? Za ljudi, ki so debivali na tem območju v času langobardske forojulske vojvodine, uporablja izraz *Furlani*. To ime pa uporablja tudi za prebivalce, ki so v njegovem času, pa tudi v 14. stoletju, prebivali na istem ozemlju. Prebivalstvo Furlanije, katere zgodovinske meje se v teku stoletij niso veliko spreminjale, je torej dojemal kot neko zaključeno in povezano celoto, ki naj bi jo vse od langobardskih časov povezoval kontinuiran razvoj. D'Ischia je torej etiketo *Furlani* prilepil tako etnično raznolikemu prebivalstvu zgodnjerednjeveškega časa kot tudi sodobnim prebivalcem dežele, glede katerih je lahko vsakodnevno ugotavljal, da jih odlikuje pestra jezikovna sestava. V D'Ischinih očeh je torej oznaka *Furlani* odražala deželno identiteto, ki ni bila občutljiva za etnične in lingvistične razlike. D'Ischiana deželna identiteta je na interesanten način povezana s politično oz. državno. V delih, ki jih je objavil v šestdesetih letih 17. stoletja D'Ischia sam sebe označuje kot

'goriškega plemiča' (*nobile goriziano*), v poznejših delih, na primer v *La scena de' tragici amori longobardici, Historia della principale Contea di Goritia* itd., pa kot 'furlanskega plemiča' (*nobile friulano, Nobile Furlano*). Morda je to zgolj posledica dejstva, da se je preselil v Palmanovo, a veliko bolj verjetno je, da to ni naključje in da skriva globlji pomen. Ta navidezno nepomembni podatek si je potrebno gledati v luči dveh dejstev. Prvič, D'Ischia se je rodil na Goriškem kot habsburški podložnik ter se kasneje preselil v beneški del Furlanije, kjer je iz kaplana napredoval v dekana stolnice v Palmanovi. Drugič, od leta 1620 so službe v beneški Palmanovi bile rezervirane za osebe, ki so bile po rojstvu beneški podložniki, kar D'Ischia ni bil. V senci tega napredovanja je morda tičalo zamolčano dejstvo, habsburško podložništvo.⁴³ D'Ischiana deželna in politična identiteta je očitno doživela "droben popravek". Namesto poudarjanja pripadnosti k Goriški, ki je za seboj nujno povlekla habsburško podložništvo, je raje izbral širšo furlansko deželno zavest, saj je bila Furlanija razdeljena med Beneško republiko in habsburško hišo. Glede tega je potrebno poudariti, da se je Goriška v širšem pomenu štela za furlansko območje, saj je bila v preteklosti grofija del kneževine oglejskega patriarhata, pa čeprav je Furlanijo v D'Ischinem času delila pripadnost dveh zelo različnih državnih tvorbama.

Kar se tiče 17. stoletja, so bili beneško-habsburški odnosi najbolj zaostreni v času druge beneško-habsburške vojne (1615–1617). Spopad je povzročil izoblikovanje zavesti o pripadnosti dvema zelo različnim stvarnostma, habsburški hiši na eni strani in Beneški republiko na drugi. Ta zavest se je pojavila med prebivalstvom, ki je pripadalo dveh državnih tvorbama, a se glede navad in rabe jezikov ni veliko razlikovalo. Goriško prebivalstvo je odlikovalo čustvo globoke zvestobe habsburški vladarski hiši,⁴⁴ večina plemiških rodbin tako na Goriškem kot tudi v beneški Furlaniji pa je bila že tradicionalno veliko bolj naklonjena Habsburžanom, saj je na njihovih ozemljih vladalo plemičem precej bolj prijazno vzdušje, ki je tudi furlanskim oz. goriškim plemičem (v določenih primerih celo neplemičem) omogočalo bleščečo vojaško, cerkveno in upravno kariero (npr. pridobitev škofijskega ali nadškofijskega naslova, pomembne diplomatske naloge). V Beneški republiko pa so bile najvišje vojaške, administrativne in cerkvene funkcije (npr. upravitelj Palmanove, oglejski patriarh, beneški namestnik v Vidmu) domena le beneških patricijev, furlanskim plemičem so bile dostopne le skrom-

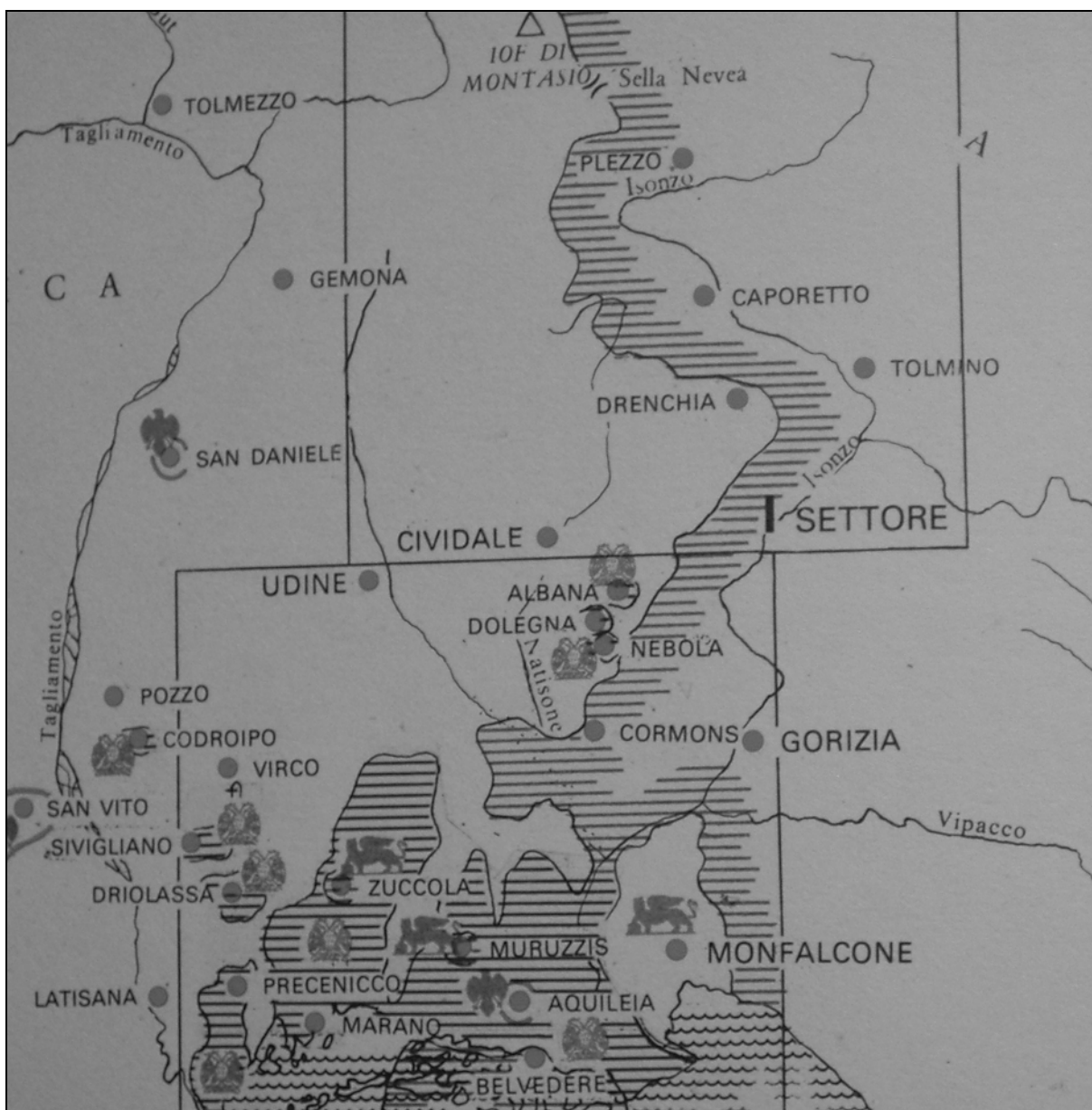
⁴⁰ D'Ischia, *La scena*, str. 123.

⁴¹ Geary, *Mit narodov*; Štih, *O novem*, str. 1–2.

⁴² Geary, *Mit narodov*, str. 90–93.

⁴³ Cavazza, *Dva načina*, str. 245–246.

⁴⁴ Cavazza, *Porcedda, Le contee*, str. 93, 106; Cavazza, *Una società*, str. 211–227.

*Beneško-habsburška meja po wormskem konkordatu iz leta 1521 (Corbanese, *Il Friuli*, str. 144).*

nejše funkcije (npr. davčni odvetniki, nadzorniki mej).⁴⁵ Habsburško-beneški spopad se je odvijal le nekaj let pred D'Ischinim rojstvom in je gotovo zaznamoval tudi ozračje v naslednjih desetletjih, a kljub temu D'Ischia posveti zelo malo pozornosti tako drugi kot tudi prvi habsburško-beneški vojni (1508–1521). Vsa tri dela, ki posredujejo podatke o habsburško-beneških odnosih, izvirajo iz osemdesetih let 17. stoletja, in tako habsburški hiši kot Beneški republiki je namenjenih precej slavnih besed, pogosto okrašenih z baročnim izražanjem. Na primer, Leopold I. je opisan kot 'najodličnejši

vladar Evrope' (*il più sublime Monarca di Europa*), Benetke pa sploh kot 'najmogočnejša republika sveta' (*la maggiore Repubblica del Mondo*),⁴⁶ 'kraljica Morja in čudo Sveta' (*Regina del Mare, e meraviglia del Mondo*),⁴⁷ katera bo 'za vselej mogočna in nepremagljiva' (*sempre grande, e sempre inuitta*).⁴⁸ D'Ischia poroča o obeh vojnah, a gre le za zelo kratke omembe, pri katerih obdrži nevtralno pozicijo, saj ne želi pokazati preference ne za eno ne za drugo stran.⁴⁹ V skladu s tem je

⁴⁵ Trebbi, *Tra Venezia*, str. 37–58; Francescato, Salimbeni, *Storia*, 160.

⁴⁶ D'Ischia, *Historia*, str. XIV.

⁴⁷ D'Ischia, *Il Re*, str. 29.

⁴⁸ D'Ischia, *Historia*, str. 52.

⁴⁹ Prav tam, str. 48–49, 53; D'Ischia, *Il regno*, str. 37, 45.

tudi opevano zavezništvo, sklenjeno proti otomanskemu imperiju maja 1684 med Avstrijo, Benetkami in Poljsko.⁵⁰ Odraz dejstva, da se je D'Ischia rodil kot habsburški podložnik in kasneje postal beneški, se kaže v neke vrsti dvojni politični identiteti, ki je pomenila naklonjenost do dveh še tako različnih državnih tvorbo.

V zvezi z D'Ischinim odnosom do habsburške sile lahko omenimo še slovesen dogodek, ki je leta 1660 zaznamoval goriško zgodovino. Cesar Leopold I. je obiskal Gorico in sprejel poklon goriških deželnih stanov. Ta obisk je predstavljal prvi osebni poklon goriških stanov vladarju, ki je nosil naslov cesarja.⁵¹ V Gorico pa so prihitali in se mu poklonili tudi številni plemiči iz beneške Furlanije. To dejstvo je odsevalo tradicionalno naklonjenost furlanskega plemstva do Habsburžanov in je vznemirilo beneške oblasti.⁵² Tudi D'Ischia je šel v Gorico in se poklonil cesarju. Ob tej priliki je spisal panegirično delo v čast Leopoldu I. z naslovom *Le gare d'affetto e gli affettuosi gareggiamenti Praticati tra le due non meno Reali, che Serenissime case d'Avstria, e di Goritia. Panegirica Narratione* (Udine 1660). Delo je govorilo o odnosih med Habsburžani in goriškimi grofi. D'Ischia omenja, da je delo izročil cesarju, a drugi sodobni viri tega ne potrjujejo.⁵³

Benjamin v. Block: Portret cesarja Leopolda I. (*Gorizia barocca*, str. 118).

⁵⁰ D'Ischia, *Il Re*, str. 29–31.

⁵¹ Štih, *Obisk cesarja*, str. 19–36; Porcedda, *Obisk cesarja*, str. 265–276; Cavazza, Porcedda, *Le contee*, str. 99; Cavazza, *Una società*, str. 211–227.

⁵² Trebbi, *Tra Venezia*, str. 55–57.

⁵³ Cavazza, *Dva načina*, str. 250.

D'Ischia se zelo malo neposredno ukvarja z določenimi etničnimi ali jezikovnimi skupinami. Izjemo predstavljajo le Turki oz. raznovrstne skupine ljudi, ki se skrivajo pod to oznako, saj prav v zvezi z njimi pride najbolj do izraza duh D'Ischinega časa. Ti niso le silovito posegli na goriško oz. furlansko območje, temveč so pretresli ves krščanski svet. Zaradi tega so zavzeli nemalo prostora v delih prvih dveh goriških zgodovinarjev, torej Bavčerja in D'Ischie. Tako v Bavčerjevem delu kot v D'Ischinem je opaziti veliko pozornost avtorjev do te sile. Vendar je opaziti tudi razliko med odnosom obeh avtorjev do otomanskega imperija. Na izrazito D'Ischino čustveno vpletenost, ki je pri Bavčerju ni zaslediti, je mogoče vplivalo tudi dejstvo, da se je njegov brat, Pietro Antonio, bojeval v beneški vojski in sodeloval v kretski vojni (1645–1669), med katero je leta 1668 preminil v brodolomu.⁵⁴ Bavčer namreč le suhoparno opisuje posamezne pohode in grozodejstva, ki naj bi doletela prebivalstvo, medtem ko iz D'Ischinega dela vejeta groza in strah, ki sta preplavljala krščanski svet ob habsburško-otomanskem spopadu. Bavčer naj bi svojo goriško zgodovino dokončal do leta 1663, D'Ischia pa je veliko svojih del spisal tudi v naslednjih dveh desetletjih, torej v času, ko je z vso silovitostjo divjal spopad z otomanskim imperijem. D'Ischie gotovo niso pustili ravnodušnega dogodka, ki so se zvrstili v tistem obdobju, kot na primer t. i. sramotni mir v Vasvárju leta 1664, ki je zaključil vojno, ki je izbruhnila leto poprej, in je potrdil otomansko oblast nad Sedmograško in razdeljenost Ogrske, pa beneška izguba Krete leta 1669 itd. Ti dogodki pa niso mogli vplivati na Bavčerjevo razpoloženje, saj so zgodili po izidu njegovih del. Preobrat vojne sreče je sledil šele nekoliko kasneje, po uspešni obrambi obleganega Dunaja leta 1683, kateri so sledili avstrijski uspehi. Leta 1699 so z mirom v Sremskih Karlovcih Habsburžani končno pridobili Ogrsko in Sedmograško. D'Ischia je pozoren že na trenutke, ko le preti nevarnost turških pohodov na goriško ali furlansko ozemlje. Delo *L'Impero moderno dell'Alemagna*, ki je izšlo leta 1662, se zaključuje z gorečo D'Ischino željo, da bo cesar Leopold I. razširil krščanstvo ter uspel iztrgati izpod hudobne turške oblasti habsburška posestva na Ogrskem (*Vngheria*). D'Ischina goreča želja, ki jo on sam označi kot vseevropsko upanje, se je izpolnilo šele nekaj desetletji po objavi spisa, z mirom v Sremskih Karlovcih. Zadnji del dela *Il regno degli Avstriaci in Alemagna* je posvečen Leopoldu I. in v zvezi z njim se omenja izguba Varaždina (*Varadino*) ter turški poraz v bitki na Modincih blizu Monoštra ob Rabi (*Rab nell'Vngheria bassa*)

⁵⁴ Prav tam, str. 245.

leta 1664. Delo, ki je izšlo leta 1681, se ne zaključí s kakim posebnim upanjem ali optimizmom glede poraza Turkov. V delu *Historia della principale Contea di Goritia* iz leta 1684 D'Ischia prosi Boga za zmago Leopolda I. nad njimi. V delu *Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprvgo*, ki je izšlo v istem letu kot prejšnje delo, pa si že obeta, da bodo Benetke in Habsburžani z združenimi močmi dosegli zmago nad Turki. Le-tem nameni precej zaničevalnih besed, najpogosteje pa jih označuje kot 'barbare' (*Barbari*). Pri tem je potrebno omeniti, da je ta beseda v srednjem veku, ko je razlikovanje med Rimljani in barbari izgubilo vsak pomen, začela označevati najprej tujca, nato pa poganskega tujca.⁵⁵ Prav v slednjem pomen je ta izraz rabil tudi D'Ischia.

Glede D'Ischinega odnosa do sodobnih ljudstev predstavlja pogled na Turke, Grke in Jude posebnost. Za razliko od prvih so Judje in Grki omenjeni poredko, a kljub temu dovolj, da lahko razberemo D'Ischino zaničevanje. Judje so, na primer, označeni kot 'podla drhal' (*la vile canaglia degli Hebrei*), Grkom pa je pripisana naravna oz. prirojena hudobija, zvitost in barbarska narava.⁵⁶ Pri vsem tem pa najbolj izstopa dejstvo, da je vsem trem omenjenim ljudstvom pripisoval določene biološke značilnosti, ki naj bi jih torej opredeljevale objektivno. Pripadnost tem skupinam naj bi bila določena z rojstvom, ne z občutkom pripadnosti posameznih članov. Poleg tega pa preziranje prav teh treh skupin razkriva tudi pomen religiozne, katoliške identitete župnika v Palmanovi, ki se med drugim kaže tudi v njegovem zaničevanju protestantske vere.

Čeprav je zaničeval Grke oz. Bizantince, je bizantinsko zgodnjerednjeveško osvojitve dela Italije dojemal kot obrambo pred barbarskimi ljudstvi, saj je v vzhodnem cesarstvu, kljub temu, da ga je dojemal kot 'grškega', kot nakazujejo poimenovanja le-tega (*Greco impero, Impero Orientale, Impero di Leuante in Impero d'Oriente*), videl povezavo s slavno rimsko preteklostjo. Pravo kontinuiteto pa je videl med antičnim zahodnorimskim cesarstvom in srednjeveškim cesarstvom. Od raznih antičnih in zgodnjerednjeveških ljudstev D'Ischia omenja Hune (*Hunni*), Herule, Vandale (*Vandali*), Rugijce (*Rughi*), Vizigote, Gote, Langobarde (*Longobardi*), Skite (*Scithi*), Franke (*Franchi*), Bavarce (*Bauari*) itd. Nekoliko več pozornosti je zaradi vloge, ki so jo odigrali v furlanski zgodovini, posvečene Avarom (*Auari*). V drugi knjigi *La scena de' tragici amori longobardici* je precej prostora namenjenega prvemu avarskemu vdoru v Furlanijo v začetku 7. stoletja, ki je v omenjenem delu postavljen v leto 615, v delu *Historia della*

principale Contea di Goritia pa v leto 614.⁵⁷ Po Grafenauerjevih domnevah naj bi pri tem vdoru sodelovali tudi Slovani.⁵⁸ D'Ischia piše, da naj bi se Gisulfova vojska spopadla s sovražniki na goriškem ozemlju. Langobardi naj bi bili poraženi zaradi številčnejše avarske vojske.⁵⁹ Sami Avari so bili v zgodnjem srednjem veku pogosto napačno enačeni s Huni.⁶⁰ To napako je kasneje prevzelo tudi veliko novoveških furlanskih historiografov, najverjetneje na osnovi tega, da je to enačenje prisotno tudi v delu Pavla Diakona, poglavitnem viru za furlansko zgodnjerednjeveško zgodovino. D'Ischia pa presenetljivo ni zapadel v to zmešnjavo, saj je ločeval Hune in Avere. Slednje pa je mešal z Ogri, saj so pod omembo *Ongari* v kontekstu karolinškega časa najverjetneje mišljeni prav Avari,⁶¹ na katere se drugače obrača z imenom *Auari*. To pa ne preseneča, saj je v skladu s svojim kontinuiranim dojetjem etničnih razmer, med tema dvema ljudstvomaj najbrž videl povezavo oz. je na podlagi tega, da je naseljitveno območje obojih bila Panonija, Avere dojemal kot neposredne prednike Ogrov.

V delu *La scena de' tragici amori longobardici* so med razne ljubezenske pustolovščine vključeni dogodki, povezani z langobardsko zgodovino, katere posreduje delo Pavla Diakona. D'Ischia tako bralca seznaní, na primer, z langobardsko zmago nad Gepidi v Panoniji, s pohodom Langobardov, katerim naj bi se na poti v Italijo pridružilo 20.000 Sasov (*Sassoni*), in nastankom forojulske vojvodine, kateri je kot prvi vojvoda načeloval Gisulf, itd. Dogodki, ki jih posreduje D'Ischia, v osnovi temeljijo na poročilih Pavla Diakona, a so obogateni z množico novih, slikovitih elementov, kot so številne izmišljene stranske osebnosti, prevare in škandalozna ljubezenska razmerja. Najzanimivejša je gotovo druga knjiga tega dela, saj posreduje dogodke, povezane z avarskim vpadom v Furlanijo v začetku 7. stoletja. D'Ischia v glavnih potezah sledi Pavlovim poročilom, poroča na primer o porazu, ki ga je Gisulfova vojska doživela v boju z napadalci, o temu, da je njegova vdova, Romilda, v svoji zagledanosti v čednega kagana predala Čedad Avarom, o usodi Gisulfovih otrok itd., a v celoti se deli precej razlikujeta. D'Ischia je namreč dodal nekaj stranskih osebnosti (na primer skupaj z Gisulfom naj bi v bitki padel tudi 'goriški grof Rudigero'), nekaj pikantnih ljubezenskih zapletov itd. Historiografska tradicija je v Romildi, ki naj bi s svojim dejanjem povzročila požig in oplečenje mesta, videla zaničevanja vredno izdajalko

⁵⁵ Geary, *Mit narodov*, str. 157–158.

⁵⁶ D'Ischia, *La scena*, str. 53, 57, 88, 197.

⁵⁷ Prav tam, str. 61; D'Ischia, *Historia*, str. 5.

⁵⁸ Grafenauer, opombe, str. 190.

⁵⁹ D'Ischia, *La scena*, str. 61–74.

⁶⁰ Grafenauer, opombe, str. 54.

⁶¹ D'Ischia, *Historia*, str. 7.

domovine in grešno lahkoživko. Tudi nekaj literarnih del se je navdihovalo pri tem tragičnem liku. D'Ischii pa se je to očitno zdelo premalo in je v njenem liku prepoznal primerno sredstvo za dodatno popestritev pripovedi. Pripisal ji je namreč še zaljubljenost v hčerkinega zaročenca, 'goriškega grofa Rudigera'. Tudi pripoved o usodi njenih hčera je obogatena z romantičnimi pripetljaji. D'Ischia je poznal Pavlovo delo zgolj posredno, torej preko kakega drugega dela, saj njegova pripoved ni le obogatitev Pavlove, temveč je opaziti tudi neskladja med deloma. Na primer, tako kot veliko drugih furlanskih zgodovinarjev D'Ischia za vodjo tega pohoda uporablja ime *Cacano*, s čimer je naslov avarskega poglavarja, kagana, spremenjen v osebnostno ime. Iz dela Pavla Diakona pa je jasno razvidno, da gre za naslov, ne za osebno ime.

D'Ischia barbarskim ljudstvom pripisuje negativne lastnosti. Avari so, na primer, opisani kot krvoločno in pohlepno ljudstvo. Kot tipično barbarske navade pa navaja pijančevanje in prenajedanje, tem razvadam naj bi se predajal tudi langobardski kralj Alboin. Skitom (*Scithi*) pa pripisuje 'hudobno dušo'.⁶² To pomeni, da je ne le na sodobna, temveč, kot je bilo pričakovati, tudi na zgodnjerednjevška ljudstva gledal kot na skupine posameznikov, ki jih povezujejo objektivni dejavniki, kot so biološke značilnosti. Pripadnost nekemu ljudstvu naj bi bila torej pogojena z rojstvom. Glede raznih ljudstev tako sodobnih kot antičnih ali zgodnjerednjevških je neposredno izrazil biološko dožemanje le-teh. Na primer, etnično pripadnost Rudolfa I. Habsburškega naj bi določali biološki kriteriji oz. 'plemenita nemška kri' (*di sangue nobilissimo Tedesco*).⁶³ Tudi cesar Ferdinand II. je opisan kot eden izmed najslavnejših knezov 'avstrijske krvi' (*sangue Austriaco*).⁶⁴ Njegov pogled na ljudstva temelji na antičnih in srednjevških vzorcih, ki so v ljudstvih videli homogene, biološko določene skupine.

Na tem mestu pogledimo še D'Ischin odnos do slovanskega prebivalstva. Brskanje po D'Ischinih delih v iskanju Slovanov prinese izbor bore malo tovrstnih omemb. To velja tako za sodobne kot srednjevške Slované. Večina podatkov, ki so jih novoveški furlanski historiografi posredovali o Slovanih, se tiče njihove zgodnjerednjevške zgodovine in temelji na poročilih Pavla Diakona. To pa ne velja za D'Ischio. Z zgodnjerednjevško zgodovino se še največ ukvarja delo *Historia della principale Contea di Goritia*, a poročila Pavla Diakona se navezujejo na forojulsko vojvodstvo, D'Ischino delo pa prikazuje zgodovino zgolj v ok-

viru goriške grofije, ki naj bi obstajala vse od Atilovega časa. Čeprav naj bi bila grofija šele v času Karla Velikega izločena iz Furlanije, pa se zgodovinarji tudi za predhodno obdobje ne zaustavljajo pri zgodovini forojulskega vojvodstva, temveč se posveča zgolj genealogiji goriške rodbine in dogodkom, povezanih z njenimi člani. Sodobno slovansko prebivalstvo se omenja le nekajkrat, a gre za malo pomembne omembe, saj je le izpostavljeno slovansko poimenovanje Gorice in vasi Vogrsko.⁶⁵ Na kratko se zaustavi tudi pri obredu ustoličevanja koroških vojvod.⁶⁶ V ta odloček pa ni vključena Piccolominijeva pripomba, da so Korošci Slovan. Odsotnost Slovanov pa ni znak zaničevanja ali preziranja slovanskega prebivalstva, temveč zgolj odraz časa, ki se ni zanimal za tovrstna vprašanja. Odsotnost pozornosti do etničnih vprašanj odraža nepomembnost le-teh v miselnem svetu novoveškega furlanskega plemiča. D'Ischia se je seveda zavedal, da del prebivalstva govori slovanski jezik, a temu je pripisoval bolj lingvističen kot etničen pomen.

Zaključek

V 17. stoletju se je prebivalstvo razlikovalo na osnovi različnih kriterijev, med katerimi so bili najpomembnejši pripadnost določenemu družbenemu sloju, deželi, veri itd. Ti dejavniki so opredeljevali različne identitete posameznikov, katerih pomen je bil različen. Zgodovinska dela Gian Giacomina D'Ischie odsevajo različne identitete, ki so določale novoveškega furlanskega oz. goriškega plemiča. Najbolj prideta do izraza stanovska, plemiška, ter deželna, natančneje goriška oz. furlanska identiteta. V jezikovnem in kulturnem pogledu, se čuti vpet v italijanski svet, v religioznem pa v okvir katoliškega občestva. Za politično oz. državno identiteto je značilna zvestoba dvema zelo različnima državnima stvarnostma, Beneški republiki in habsburški vladarski hiši. Slednje je posledica D'Ischine življenjske poti, ki ga je iz habsburške Goriške povela v beneško Furlanijo. V njegovem miselnem svetu pa je odsotna etnična identiteta, kakršno poznamo danes, saj etničnemu razlikovanju sodobnih ljudstev ne pripisuje kakega posebnega pomena. Zaradi tega v njegovih delih zaman iščemo pomembnejše omembe slovanskega prebivalstva. Vredno pozornosti pa je njegovo dožemanje samih etničnih skupin. Tako v sodobnih kot v antičnih in srednjevških ljudstvih je videl skupine posameznikov, ki jih povezujejo biološke značilnosti. Poleg tega je sodobna ljudstva dojemal kot rezultat kontinuiranega zgodovinskega razvoja, ki naj bi segal

⁶² D'Ischia, *La scena*, str. 119.

⁶³ D'Ischia, *Il Re*, str. 27.

⁶⁴ D'Ischia, *Il regno*, str. 44.

⁶⁵ D'Ischia, *Historia*, str. 10, 28.

⁶⁶ Prav tam, str. 7–8.

vse do antike ali zgodnjega srednjega veka. Posledica takšnega dojemanja je pogosta anahronistična raba tako etničnih kot tudi geografskih oznak. Takšen izredno poenostavljen pogled na dejansko zelo zapletene etnične procese pa ima antične korenine.

VIRI IN LITERATURA

NEOBJAVLJENI VIRI

Bauzer, Martin: *Historia rerum Noricarum et Foro-Julienensium* (tipkopis iz leta 1950, ki se hrani v Bevkovi knjižnici v Novi Gorici in je nastal na podlagi rokopisa, ki se hrani v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani).

Bauzer, Martin: *Syllabus Ducalium Sacri Romani Imperii Goritiae Comitum* (tipkopis iz leta 1950, ki se hrani v Bevkovi knjižnici v Novi Gorici in je nastal na podlagi rokopisa, ki se hrani v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani).

OBJAVLJENI VIRI

[Bavčer, Martin] oz. Gaudentius Hilarinus Goritanus: Oratio. *Pater Marti Bavčer: ob štiristoletnici rojstva* (ur. Branko Marušič in Peter Štih). Utini : Typis Nicolai Schiratti, 1660; Nova Gorica : Goriški muzej, Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 1995.

[Bavčer, Martin] oz. Goričan Gavdencij Hilarin: Govor. *Pater Marti Bavčer: ob štiristoletnici rojstva* (ur. Branko Marušič in Peter Štih). Nova Gorica : Goriški muzej, Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 1995 (slovenski prevod).

Bauzer, Martin: *Zgodovina Norika in Furlanije*. Ljubljana : Slovensko bibliofilsko društvo, 1991.

Candido, Giovanni: *Commentariorum Aquileiensium libri octo*. Venetiis : Alessandro Bindoni, 1521.

Cipriani, [Giuseppe]: *Saggio sull'antica Noreja, situata non lungi da Gorizia*. Gorizia : fratelli de' Valeri, 1799.

Carli, Gianrinaldo: *Delle antichità italiane. Parte prima*. Milano: Tipografia del Monastero S. Ambrogio Maggiore, 1788.

D'Ischia, [Gian Giacomo]: *Historia della principale Contea di Goritia Nella Prouincia Foro-Julienese, O' siasi Racconto Crono-Stemmatografico di que' Prencipi Conti*. Udine : Nicolò Schiratti, 1684; Gorizia : Stab. tip. Giov. Paternolli, 1899.

D'Ischia, Giovanni Giacomo: *Il Re de' capitani Rodolfo Conte d'Habsprgo, Primo del nome imperatore de' Romani e re' della Germania il Vittorioso. Fondatore dell'immortal Casa d'Austria Regnante, Istorici felicissimi presagi*. Udine : Nicolò Schiratti, 1684.

D'Ischia, Giovanni Giacomo: *Il regno degli Avtriaci in Alemagna, Istorica narratiua Stemmatografica*. Udine : Nicolò Schiratti, 1681.

D'Ischia, Gioanni [!] Giacomo: *La scena de' tragici amori longobardici. Auuenimenti famigliari, e di Corte da che quella bellicosa Nazione trapiantò il Seggio Reale in Italia, Ricauati dalle tenebre d'altissima dimenticanza, E ridotti in Istoria formale*. Udine : Nicolò Schiratti, 1678.

D'Ischia, Gioanni [!] Giacomo: *L'Impero moderno dell'Alemagna, epitome istorica*. Udine : Nicolò Schiratti, 1662.

Fistulario, Paolo: Della città di Udine. *Monografie friulane offerte a monsignore Zaccaria Bricito*. Udine : Vendrame, 1847, str. 3–35.

Pavel Diakon (Paulus Diaconus): *Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum)*. Maribor : Založba Obzorja, 1988.

Megiser, Hieronim: *Annales Carinthiae*. Leipzig : Abraham Lamberg, 1612.

LITERATURA

Bauzer [Bávcer], Martin. *Enciklopedija Slovenije*. 1. knj., Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987, str. 207.

Bavčer (Bauzer) Martin. *Primorski slovenski biografski leksikon*. 1. knj., Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974, str. 50.

Cavazza, Silvano: Dva načina pisanja goriške zgodovine v 17. stoletju: Gian Giacomo D'Ischia in pater Martin Bavčer. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 243–253.

Cavazza, Silvano: Gorizia barocca: testimonianze di un'epoca. *Gorizia barocca. Una città italiana nell'Impero degli Asburgo*. Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 1999, str. 139–145.

Cavazza, Silvano; Porcedda, Donatella: Le contee di Gorizia e Gradisca al tempo di Marco d'Aviano. *Marco d'Aviano Gorizia e Gradisca dai primi studi all'evangelizzazione dell'Europa. Raccolta di studi e documenti dopo il convegno storico-spirituale del 14 ottobre 1995* (ur. Walter Arzaretti in Maurizio Qualizza). [S. l.] : Fondazione Società per la conservazione della Basilica di Aquileia, 1998, str. 81–110.

Cavazza, Silvano: Una società nobiliare: trasformazioni, resistenze, conflitti. *Gorizia barocca. Una città italiana nell'Impero degli Asburgo*. Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 1999, str. 211–227.

Codelli, Pietro Antonio: *Gli scrittori Friulano-Avtriaci negli ultimi due secoli*. Gorizia : Giacomo Tommasini Stampatore, 1792; Bologna: Arnaldo Forni editore, 1975.

Corbanese, G. G.: *Il Friuli, Trieste e l'Istria nel periodo veneziano. Grande atlante storico-cronologico comparativo*. S. l. : Del Bianco, 1987.

- Della Bona, Giuseppe Domenico: *Osservazioni ed aggiunte di G. D. Della Bona sopra alcuni passi dell'Istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schönfeld*. Gorizia: Premiata tipografia Paternolli, 1856; Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 2003.
- Francescato, Giuseppe; Salimbeni, Fulvio: *Storia, lingua e società in Friuli*. Udine : Casamassima Editore, 1976.
- Geary, Patrick J.: *Mit narodov. Srednjeveški izvori Evrope*. Ljubljana : Studia humanitatis, 2005.
- Gorizia barocca. *Una città italiana nell'Impero degli Asburgo*. Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 1999.
- Grafenauer, Bogo: Spremno besedilo k Pavel Diakon (Paulus Diaconus), *Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum)*, Maribor: Založba Obzorja, 1988.
- Jelinčič, Valentin: Martin Bavčer, il primo storico goriziano. *Studi Goriziani*, 1958, vol. XXIII, str. 45–55.
- Koršič, Verena: Ischia, Gian Giacomo d'. *Primorski slovenski biografski leksikon*, Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1981, 7. sn., str. 558–559.
- Liruti, Giuseppe: *Notizie delle vite ed opere scritte da' letterati del Friuli*, vol. IV. Venezia: Tipografia Alvisopoli, 1830, Bologna : Forni editore, 1971.
- Maionica, Enrico: Al lettore. *Historia della principale Contea di Goritia*. Gian Giacomo D'Ischia, Gorizia: Stab. tip. Giov. Paternolli, 1899, str. V–XI.
- Manzano, Francesco, di: *Cenni biografici dei letterati ed artisti friulani dal secolo IV al XIX*. Bologna : Arnaldo Forni editore, 1966.
- Marchetti, Giuseppe: *Il Friuli – uomini e tempi*. [S. l.] : Del Bianco editore, 1979.
- Marco d'Aviano: *Gorizia e Gradisca dai primi studi all'evangelizzazione dell'Europa. Raccolta di studi e documenti dopo il convegno storico spirituale del 14 ottobre 1995* (a cura di Walter Arzaretti e Maurizio Qualizza). Gorizia : Edizioni Società per la conservazione della Basilica di Aquileia, 1998.
- Marušič, Branko: Goriška dežela v času Janeza Svetokriškega. *Zbornik o Janezu Svetokriškem: prispevki s simpozija v Vipavskem Križu, 22.–24. aprila 1999*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2000, str. 201–207.
- Marušič, Branko: Kje je bil rojen prvi goriški zgodovinar Martin Bavčer. *Primorski pretekli čas. Prispevki za zgodovino Primorske*. Koper : Založba Lipa, 1995, str. 237–241.
- Marušič, Branko: M. Bavčer, Zgodbe Norika in Furlanije. Toronto 1975, 945 str., 8. *Kronika*, 25, 1977, št. 1, str. 76.
- Marušič, Branko: Padre Martino Bauzer (Martin Bavčer) e la storiografia della Contoriforma. *Contoriforma e monarchia assoluta nelle province austriache. Gli Asburgo, l'Europa Centrale e Gorizia all'epoca della Guerra dei Trent'Anni* (ur. Silvano Cavazza). Gorizia : Istituto di storia sociale e religiosa, 1997, str. 171–180.
- Marušič, Branko: Pater Martin Bavčer (1595–1668). *Pater Martin Bavčer: ob štiristoletnici rojstva* (ur. Branko Marušič in Peter Štih). Nova Gorica : Goriški muzej, Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 1995, str. 7–18.
- Marušič, Branko: Pater Martin Bavčer in zgodovinske protireformacije. *Primorska srečanja*, 19, 1995, št. 167, str. 204–207.
- Mihelič, Darja: Etnična podoba Karantanije in njenih prebivalcev v spisih zgodovinarjev od 15. do 18. stoletja. *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo: začetki slovenske etnogeneze = Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche: Anfänge der slowenischen Ethnogeneze* (ur. Rajko Bratož). Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2000, str. 839–961.
- Mihelič, Darja: Karantanija v očeh zgodovinarjev od konca 15. do 18. stoletja. *Zgodovinski časopis*, XXXI, 1977, št. 3, str. 287–328.
- Mihelič, Darja: Mesto Martina Bavčerja v zgodovinsku njegove dobe. *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1993*, Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 1993, str. 86–94.
- Mihelič, Darja: Vloga Martina Bavčerja v našem zgodovinsku. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 235–244.
- Morelli di Schönfeld, Carlo: *Istoria della Contea di Gorizia*. Gorizia: Premiata tipografia Paternolli, 1855, Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 2003.
- Pillon, Lucia, Kusterle, Roberto: *Gorizia Millenaria*. Gorizia : Casa editrice Goriziana, 2005.
- Porcedda, Donatella: Obisk cesarja Leopolda I. v Gorici. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 265–276.
- Rajšp, Vincenc: Življenjska pot p. Martina Bavčerja po katalogih jezuitskega arhiva v Rimu. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 211–214.
- Svoljšak, Drago: Koliko je arheoloških podatkov v delu Martina Bavčerja *Zgodovina Norika in Furlanije*. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 255–264.
- Štih, Peter: *Srednjeveške goriške študije: prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in goriških grofov*. Nova Gorica : Goriški muzej, 2002.
- Štih, Peter: Obisk cesarja Leopolda I. v Gorici leta 1660 in govor jezuita Martina Bavčerja. *Pater Martin Bavčer: ob štiristoletnici rojstva* (ur. Branko Marušič in Peter Štih). Nova Gorica :

- Goriški muzej, Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 1995, str. 19–36.
- Štih, Peter: O novem branju starih virov. *Kronika*, 43, 1995, št. 1–2, str. 1–2.
- Šumrada, Janez: Martin Bavčer in Acta sanctorum. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 277–282.
- Tavano, Luigi: Martin Bavčer in Jezusova družba v Gorici. *Goriški letnik*, 25–26, 1998–1999, str. 215–220.
- Trebbi, Giuseppe: Tra Venezia e gli Asburgo: nobiltà goriziana nobiltà friulana. *Gorizia barocca. Una città italiana nell'impero degli Asburgo*. Mariano del Friuli : Edizioni della Laguna, 1999, 37–57.

R I A S S U N T O

Gian Giacomo D'Ischia: identità e concezioni etniche in base alle sue opere storiografiche

Il contributo tratta delle opere storiografiche di Gian Giacomo D'Ischia, nobile goriziano del settecento. Sono state prese in esame specialmente cinque delle sue numerose opere che si possano rivelare importanti per la storia slovena. È di particolare importanza l'opera intitolata *Historia della principale Contea di Goritia* (Udine 1684), dato che rappresenta la prima opera storiografica sul Gori-

ziano che fu stampata. Il primo storico goriziano fu il contemporaneo Martin Bavčer (Bauzer), ma la sua opera intitolata *Historia rerum Noricarum et Foroiuliensium* non fu mai pubblicata. Il contributo tratta in primo luogo delle diverse identità che caratterizzano D'Ischia e possono essere desunte dalle sue opere. Si mostrano specialmente marcate l'identità legata al suo rango nobiliare e quella connessa alla sua patria, al Goriziano, ovvero al Friuli. Dal punto di vista culturale e linguistico egli si sente legato alla sfera culturale italiana, da quello religioso invece alla comunità cattolica. Per quanto riguarda l'identità politica o statale possiamo constatare la sua lealtà verso due stati assai diversi l'uno dall'altro, da una parte verso la Serenissima dall'altra verso lo stato asburgico. Non è invece delineata un'identità etnica, dato che egli, figlio del suo tempo, non era particolarmente attento alle differenze etniche. Egli raggruppava i singoli individui della società in base a criteri diversi, quali la classe sociale, la religione ecc. Studiando le sue opere, possiamo però scoprire in che modo egli concepiva i vari gruppi etnici. Sia i gruppi etnici antichi e altomedievali che quelli contemporanei venivano concepiti come gruppi di individui legati da caratteristiche biologiche. Oltre a ciò i vari gruppi etnici contemporanei venivano visti come il risultato di uno sviluppo storico lineare che affondava le sue radici nell'età antica o in quella altomedievale. Si tratta di una visione assai semplificata di processi molto complicati e il risultato è l'uso anacronistico di varie denominazioni etniche e geografiche.